

АНАЛІТИЧНА ЗАПИСКА
про основні тенденції зміни значень показників, що застосовуються для
розрахунку індексу регіонального людського розвитку

ІВАНО-ФРАНКІВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ

Довге та здорове життя

Середня очікувана тривалість життя при народженні, років

В області спостерігається зростання середньої очікуваної тривалості життя при народженні, зокрема у 2018 році цей показник становив 73,67 року порівняно з 73,18 року у 2015 році.

Серед регіонів України у 2018 році за показником середньої очікуваної тривалості життя при народженні область посіла 3 місце.

Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення, на 1000 осіб наявного населення, проміле.

Показник природного приросту населення в області впродовж останніх 5-ти років має негативну тенденцію. Загальний коефіцієнт приросту (скорочення) чисельності населення на 1000 осіб наявного населення в області знизився з (-0,1) у 2015 році до (-3,8) у 2019 році. Проте, даний показник в області є значно нижчим за аналогічні показники по Україні.

Зниження показника природного приросту в області йде за рахунок зниження народжуваності: 2015 рік – народилося 15583 дітей, 2019 рік – 12128 дітей, тобто на 3455 дітей менше. Рівень смертності населення за період 2015-2019 років залишається практично на одному рівні: число померлих в 2015 році – 17685 осіб, в 2019 році – 17551 особа.

Коефіцієнт смертності від навмисного самоушкодження, на 100 тис. осіб наявного населення, просянтиміле

Показник смертності населення від навмисного самоушкодження впродовж останніх років в області має тенденцію до зниження (14,5 в 2015 році та 9,9 в 2019 році на 100 тис. осіб наявного населення), який в області, як і в західному регіоні, є значно нижчим, ніж по Україні.

З метою зменшення рівня смертності населення області (належного забезпечення хворих, покращення якості обстеження та лікування) діють регіональні цільові програми у галузі охорони здоров'я, на виконання яких місцевими бюджетами спрямовуються наявні фінансові ресурси.

При формуванні бюджетів наступних років враховувати потребу в коштах на реалізацію заходів регіональних програм у галузі охорони здоров'я.

Добробут та гідні умови праці

Обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу, гривень

Обсяг місцевих бюджетів області на 2019 рік та прогноз місцевих бюджетів на наступні за плановим два бюджетні періоди здійснювалися на підставі діючих положень бюджетно-податкового законодавства, а також з урахуванням засад та принципів формування бюджетів, які закладені в проекті Основних напрямків бюджетної політики на 2019-2021 роки, який схвалений розпорядженням Кабінету Міністрів України від 18.04.2018 року № 315-р.

При затвердженні місцевих бюджетів на 2019 рік в частині видатків враховано ріст мінімальної заробітної плати з 1 січня 2019 року, посадового окладу працівника I тарифного розряду Єдиної тарифної сітки, прожиткового мінімуму, коефіцієнт росту видатків на оплату комунальних послуг та енергоносіїв.

Однак, обсяг видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу у 2019 році зменшився на 1,4 відс. у порівнянні з 2018 роком і зріс на 11,8 відс. у порівнянні з 2017 роком.

Причинами зменшення обсягу видатків місцевих бюджетів (з урахуванням міжбюджетних трансфертів) на одну особу у 2019 році у порівнянні з 2018 роком є:

- запровадження з 1 січня 2019 року механізму монетизації пільг і субсидій населенню та передача повноважень на проведення таких видатків Мінсоцполітики України;

- фінансування первинної медицини з 01.01.2019 року, надання коштів на відшкодування вартості лікарських засобів з 01.04.2019 року через Національну службу здоров'я.

Разом з тим, впродовж останніх років фінансовий ресурс місцевих бюджетів не дає можливості забезпечити у повному обсязі фінансування захищених статей видатків. З метою зменшення такої незабезпеченості вживаються заходи по наповненню місцевих бюджетів та оптимізації непершочергових видатків.

Однак, питання відродження та розвитку гірських територій потребують державної підтримки, оскільки складні природно-кліматичні умови значною мірою впливають на рівень життя громадян, які там проживають, суттєво знижують рівень їх матеріального добробуту.

Стабілізації та покращенню ситуації у гірських районах покликаний сприяти Закон України «Про статус гірських населених пунктів в Україні». Проте, задекларовані державою гарантії щодо економічного і соціального розвитку населених пунктів, яким надано статус гірських, забезпечуються далеко не в повному обсязі. Залишається невирішеною гостра проблема створення сприятливих умов для стимулювання розвитку гірських територій. Утримання об'єктів соціальної інфраструктури у населених пунктах, яким

надано статус гірських та високогірних, створює додаткове фінансове навантаження на відповідні місцеві бюджети, але не забезпечується необхідним фінансовим ресурсом.

Обласною державною адміністрацією направлено пропозиції:

– Кабінету Міністрів України та Міністерству фінансів України щодо внесення змін до нормативно правових актів у сфері податкового законодавства та міжбюджетних відносин, які дозволять розширити базу оподаткування, мінімізувати дефіцити місцевих бюджетів, а також підвищать рівень фінансової спроможності гірських та високогірних територій;

– Міністерству фінансів та Міністерству охорони здоров'я України щодо врахування підвищення заробітної плати на 25,0 відс. при розрахунку тарифів та коригувальних коефіцієнтів на реалізацію програми медичних гарантій медичного обслуговування населення у 2020 році для визначення компонента оплати праці медичних працівників, які працюють в гірських районах.

Відношення середньої заробітної плати до мінімальної, разів

Середня заробітна плата штатних працівників області за січень-червень 2020 року склала 9299 грн. і в 1,97 рази перевищила рівень законодавчо встановленої мінімальної заробітної плати, що відповідає 13 позиції щодо інших регіонів України.

На зниження показника вплинула економічна криза, спричинена COVID-пандемією. Так, не зважаючи на запровадження доплат працівникам сфери охорони здоров'я, а також працівникам сфери соціального захисту населення, у квітні 2020 року відбулося зниження заробітної плати в зазначених сферах в середньому на 12,7 відсотка.

Протягом червня 2020 року за переважною більшістю видів економічної діяльності відбулося зростання середньої заробітної плати, що дозволило відновити її до карантинний рівень.

Упродовж 2015-2016 років спостерігалася стала тенденція щодо співвідношення розміру заробітної плати до її мінімального розміру (далі – МЗП). Так, розмір середньомісячної заробітної плати за цей період у 2,68-2,92 рази перевищував розмір МЗП. В цей період її розмір встановлювався на рівні прожиткового мінімуму для працездатних осіб. Збільшення вдвічі в порівнянні з прожитковим мінімумом з 01.01.2017 року розміру МЗП забезпечило зростання трудових доходів низькооплачуваних працівників (реальна заробітна плата зросла на 26,1 відс.), але внаслідок зміни її структури та сутності не призвело до очікуваного зростання рівня середньої заробітної плати. Так, у 2017 році кількість працівників, оплата праці яких знаходилась в межах мінімальної заробітної плати, встановленої законодавством, збільшилася порівняно із попереднім роком. Зазначене негативно вплинуло на динаміку показника, який у 2017 році склав 1,90 рази.

У 2018-2019 роках позитивна тенденція щодо зростання швидшими темпами середньої заробітної плати по відношення до темпів росту

мінімальної заробітної плати відновились.

Серед факторів, які впливають на рівень заробітної плати працівників області, є застосування режиму неповного робочого часу та відсутність необхідного фінансового ресурсу в бюджетній сфері, що не забезпечує диференціацію в оплаті праці працівників 1-11 тарифного розрядів через не нарахування додаткової заробітної плати (премій, доплат, надбавок).

З метою підвищення рівня заробітної плати з початку 2020 року проведено 48 засідань обласної, районних і міських робочих груп з питань легалізації заробітної плати та зайнятості населення, на яких проаналізовано дані щодо нарахування та виплати заробітної плати у розмірі нижче встановленого мінімального рівня, заслухано 800 суб'єктів господарювання, що виплачували заробітну плату нижче мінімального рівня.

Департаментом соціальної політики облдержадміністрації та його територіальними підрозділами проведено 900 інформаційних заходів з питань практичного застосування законодавства про оплату праці, якими охоплено 4814 осіб, у місцевих засобах масової інформації розміщено понад 400 матеріалів з цієї тематики.

В результаті вжитих за результатами підвищено рівень заробітної плати на 444 підприємствах та у 296 ФОПів, що дало можливість легалізувати понад 10,6 млн. грн. заробітної плати.

Рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних, відсотків до кількості громадян, які мали статус безробітного протягом року

Основним показником, який характеризує зареєстрований ринок праці, є рівень працевлаштування безробітних. Як свідчить аналіз діяльності служби зайнятості, впродовж останніх 5-ти років в області спостерігається позитивна тенденція до зростання цього показника. У 2015 році рівень працевлаштування зареєстрованих безробітних становив 29,5 відс., у 2016 році – 30,3 відс., у 2017 році зріс до 33,2 відс., у 2018 році становив 36,2 відс., що на 3,0 в. п. більше, ніж у 2017 році, у 2019 році цей показник зріс на 5,4 в. п. порівняно з 2018 роком і становив 41,6 відсотка.

Досягнення позитивної динаміки даного показника пояснюється рядом чинників, зокрема, поступовим підвищенням економічної активності, насамперед, інвестиційної активності в області впродовж попередніх років, відповідно збільшенням пропозицій роботи на ринку праці, впровадженням в діяльність служби зайнятості нових організаційних підходів, застосуванням нових форм роботи, нових електронних сервісів, посиленням соціального партнерства, активізацією співпраці служби зайнятості з роботодавцями.

Впродовж останніх років служба зайнятості активно працювала над покращенням ситуації щодо посилення співпраці з роботодавцями, надання допомоги роботодавцям у підборі кадрів з максимальним врахуванням їх потреб та інтересів, системно впроваджувала організаційні зміни та нові підходи до обслуговування клієнтів. Залученню роботодавців до співпраці

передувала активна інформаційно-роз'яснювальна робота щодо можливостей служби зайнятості по відношенню до роботодавців, акцентувалась увага на створенні нових робочих місць, зокрема в сільській місцевості, з гідними умовами праці та високим рівнем заробітної плати, насамперед для кваліфікованих кадрів.

В результаті вжиття заходів щодо посилення співпраці з роботодавцями, організації адресної роботи з підприємствами, установами, організаціями забезпечено зростання кількості роботодавців, які співпрацювали зі службою зайнятості та кількості вакансій, наявних у базі даних служби зайнятості, зокрема, у 2015 році в базі даних служби зайнятості налічувалось 36,9 тис. вакансій, в 2019 році – 52,9 тис. вакансій.

З метою поліпшення стану зайнятості населення, підвищення рівня працевлаштування безробітних проводилась і продовжується робота щодо розширення сфери застосування праці, підвищення професійного рівня та конкурентоспроможності безробітних, використовуються механізми економічного стимулювання роботодавців до створення нових робочих місць, передбачені чинним законодавством про зайнятість населення.

Впродовж 2015-2019 років із здійсненням компенсації витрат роботодавцям відповідно до статті 26 та частини другої статті 27 Закону України «Про зайнятість населення» на нові робочі місця працевлаштовано 3972 особи з числа зареєстрованих безробітних, серед яких молодь та особи, які проживають в сільській місцевості. За цей період 1084 безробітні отримали одноразову виплату допомоги по безробіттю для організації підприємницької діяльності і за сприяння служби зайнятості започаткували власну справу.

Для зменшення професійно-кваліфікаційного дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили здійснювалось профорієнтаційне та профконсультаційне обслуговування незайнятих громадян та шкільної молоді. З метою підвищення конкурентоспроможності шукачів роботи на ринку праці проводилось професійне навчання. Впродовж 2015-2019 років за направленням служби зайнятості професійну підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації пройшли 32,5 тис. безробітних громадян.

В умовах сучасних викликів на ринку праці, спричинених пандемією коронавірусу, в області спостерігається зниження економічної активності, що негативно впливає на ринок праці. Зокрема, зменшилась кількість пропозицій роботи, збільшилась чисельність безробітних. На розвиток ринку праці області продовжують впливати професійно-кваліфікаційні диспропорції попиту і пропозиції робочої сили, складна ситуація з працевлаштуванням мешканців сіл, гірських населених пунктів та соціально уразливих верств населення, особливо з числа молоді, яка вперше шукає роботу, мала частка робочих місць з гідною оплатою праці, що є недостатньою мотивацією громадян до роботи.

Для ринку праці Івано-Франківщини характерне переважання сільського населення. Значну частку у загальній чисельності безробітних

становить сільське населення, у тому числі жителі гірських територій. Протягом 2019 року чисельність безробітних, які проживають у сільській місцевості, і перебували на обліку в службі зайнятості, склала 56,7 відс. від загальної чисельності зареєстрованих безробітних. Натомість в сільській місцевості створюється недостатньо нових робочих місць, що негативно впливає на рівень працевлаштування сільських мешканців.

З метою покращення стану зайнятості населення, зокрема в сільській місцевості, підвищення рівня працевлаштування безробітних пропонуємо:

- розроблення та запровадження ефективної системи прогнозування кількісних та якісних складових ринку праці, методології збору та визначення даних щодо реального співвідношення попиту й пропозиції кадрів на ринку праці;

- удосконалення процедури ліцензування підготовки фахівців з метою усунення дисбалансу між ринком освітніх послуг та ринком праці та підвищення оперативності й гнучкості реагування на потреби роботодавців;

- приведення навчальних програм навчальних закладів у відповідність до потреб ринку праці, зменшення кількості спеціальностей, потреба у яких незначна на ринку праці;

- посилення сприяння розвитку підприємництва в сільській місцевості, відпочинкової індустрії та туризму, в тому числі сільського зеленого туризму;

- передбачення пільгових кредитів та спрощених реальних умов щодо їх отримання для громадян, які мають намір створити фермерське господарство, сільськогосподарський кооператив;

- внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», передбачивши надання роботодавцям, які створюють нові робочі місця у сільських та гірських районах для працевлаштування молоді, яка вперше шукає роботу, інших соціально вразливих категорій населення, в тому числі учасників АТО (ООС) компенсації на оплату праці за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття.

Освіта

Чистий показник охоплення дошкільними навчальними закладами дітей віком три-п'ять років, відсотків до загальної кількості дітей такого віку

На кінець 2019 року в 458 закладах дошкільної освіти області перебували 36,4 тис. дітей, з них 33,1 тис. дітей у віці 3–5 років, що становить 66,4 відс. від загальної чисельності населення відповідного віку. Кількість закладів дошкільної освіти за останні п'ять років збільшилась на 55, а дітей, що в них перебували – на 2,8 тис. осіб. Охоплення дітей у віці 3–5 років у 2019 році порівняно з 2015 роком зросло на 7,4 відсоткових пунктів.

Вищим від середньообласного показника у 2019 році було охоплення дітей у зазначеному віці закладами дошкільної освіти у містах Івано-Франківську, Бурштині, Калуші та Коломиї, Городенківському, Тлумацькому, Снятинському, Коломийському районах, Заболотівській, Ямницькій, Тлумацькій, Матеївецькій ОТГ, а найнижчим – у Рожнятівському (30,0 відс.) районі, Спаській (14,0 відс.), Космацькій (16,0 відс.), Печеніжинській (21,0 відс.), Дзвиняцькій (34,0 відс.), Яблунівській (36,0 відс.) ОТГ.

Кількість випускників вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації, відсотків до загальної кількості населення у віці 25-70 років

Впродовж останніх 5 років в області функціонувало 15 самостійних закладів вищої освіти. Кількість здобувачів вищої освіти на кінець 2019 року становила 35,3 тис. осіб, що на 1,9 тис. менше у порівнянні з минулим роком. Крім того, на території області знаходиться 25 структурних підрозділів закладів вищої освіти, які не є окремими юридичними особами. Тому загальна кількість здобувачів вищої освіти, включаючи відокремлені структурні підрозділи закладів, які розташовані поза межами області, становила 46,0 тис. осіб.

Кількість випускників закладів вищої освіти у 2019 році склала 8037 осіб, що на 560 осіб менше у порівнянні 2018 роком та на 2350 осіб менше у порівнянні з 2015 роком. Як наслідок, частка випускників закладів вищої освіти у загальній кількості населення 25-70 років дещо зменшилася (з 1,2 відс. у 2015 році до 1,0 відс. у 2018 році та 0,9 відс. у 2019 році). Причинами зменшення відсотку у 2019 є:

– демографічні чинники (зменшення кількості випускників закладів загальної середньої освіти 2015 року в порівнянні з 2014 роком майже на 600 осіб, а у порівнянні з 2010 роком майже на 3000 осіб);

– міграційні процеси – як внутрішні («сільська місцевість - місто»), так і зовнішні (трудова міграція за кордон, навчання у закладі вищої освіти, який розташований поза межами області);

– проведення заходів, у тому числі і профорієнтаційних, направлених на подолання дисбалансу на регіональному ринку праці, де є потреба у працівниках з професійною (професійно-технічною) освітою і надлишок фахівців з вищою освітою.

Міністерство освіти і науки України пропонує для розрахунку індексу людського розвитку використовувати такий показник як *частка осіб з вищою освітою серед населення віком 25 років і старші (%)*.

Про недоцільність використання показника *кількість випускників вищих навчальних закладів I-IV рівня акредитації, відсотків до загальної кількості населення у віці 25-70 років* свідчить те, що статистична інформація є не цілком достовірною та не може використовуватися для визначення індексу регіонального людського розвитку (відповідно до методології

формування показників Державної служби зайнятості, які характеризують випуск фахівців закладами вищої освіти, надається інформація щодо кількості випускників, які навчалися у самостійних закладах вищої освіти (із 40 закладів вищої освіти окремими юридичними особами є лише 15); інформація про випускників структурних підрозділів, які не є юридичними особами, враховується по регіону за місцем розташування головного закладу вищої освіти. Разом з тим, потрібно враховувати, що у закладах вищої освіти навчаються студенти, місцем реєстрації яких є не лише Івано-Франківська область. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» випускники закладів вищої освіти вільні у виборі першого робочого місця, заклади освіти не збирають інформацію про їхнє працевлаштування, тому дані стосовно кількості випускників, які працюють на території Івано-Франківської області, відсутні.

Діяльність департаменту освіти, науки та молодіжної політики облдержадміністрації, відповідно до наданих чинною нормативно-правовою базою повноважень, націлена на розв'язання найбільш гострих проблем, які стосуються формування людського капіталу в області. Заходи здійснюються з метою подолання професійно-кваліфікаційних диспропорцій попиту і пропозиції робочої сили, невідповідності структури зайнятості потребам інноваційного розвитку економіки, незадоволеності роботодавцями рівнем отриманих практичних вмінь та навичок випускниками закладів освіти.

Оскільки заклади вищої освіти перебувають у безпосередньому підпорядкуванні Міністерства освіти і науки України (далі - міністерство), тому департаментом освіти, науки та молодіжної політики підготовлено та направлено у міністерство пропозиції щодо покращення індексу регіонального людського розвитку у сфері вищої та професійно-технічної освіти у рамках підготовки аналітичних матеріалів до парламентських слухань на тему: «Збалансований розвиток людського капіталу в Україні: завдання освіти і науки», які відбулися 10 квітня 2019 року.

Заступник директора департаменту економічного розвитку, промисловості та інфраструктури облдержадміністрації

Іван Загірняк